

6. Sidenko, V. R., Skrypnichenko M. I., Ponomarenko V. S., Chugunova I. Ya. ta in. *Instytutsiina transformatsiia finansovo-ekonomichnoi systemy Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* (2017) [Institutional transformation of the financial and economic system of Ukraine in the conditions of globalization]. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2017. 646 p. [in Ukr.].

7. Lysiak, L. V., Zhuravel, M. O. (2018). *Biudzhetna polityka yak instrument zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy* [Budget policy yak instrument zapepechennya fininancevo bezpeki Ukraine]. *Modern economics*. 9. 53–59. [in Ukr.]

8. Chugunov, I. Ya., Makohon, V. D. (2007). *Teoretyko-metodolohichni zasady perspektyvnoho prohnouzuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhetyv* [Theoretical and methodological principles of perspective forecasting of local budget revenues]. *Naukovi pratsi NDFI. Vyp. 2. 3–14.* [in Ukr.]

9. *Podatkoviy kodeks Ukraïny: Zakon Ukraïny vid 02 grudnja 2010 roku № 2755 – VI (zi zminamy i dopovnenjamy)* [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755 – VI.]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws> [in Ukr.].

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Макогон Валентина Дмитрівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: makvknteu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2331-8455

Researcher ID: P-3053-2017

Адаменко Ірина Петрівна, кандидат економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник Науково-дослідного фінансового інституту Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: irynadamenko@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5951-2145

Researcher ID: B-3587-2018

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Макогон Валентина Дмитриевна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор кафедры финансов Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: makvknteu@gmail.com

Адаменко Ирина Петровна, кандидат экономических наук, старший исследователь, старший научный сотрудник Научно-исследовательского финансового института Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: irynadamenko@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Makohon Valentyna, Doctor of Economics, Senior Researcher, Professor, Department of Finance, Kyiv

National University of Trade and Economics

e-mail: makvknteu@gmail.com

Adamenko Iryna, Candidate of Economic Sciences (Ph. D.), Senior Researcher, Senior Research Officer, Scientific Research Financial Institute, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: irynadamenko@gmail.com

Подано до редакції 22.12.2019

Прийнято до друку 15.01.2020

УДК 336.14

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-44-187-195>

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

**Малишко В. В.,
Євтушенко Н. М.,
Городніченко Ю. В.**

Предметом дослідження є державний борг.

Метою статті є аналіз стану державного боргу України, його динаміки та структури.

Методи, що були використані в процесі дослідження: метод системно-структурного аналізу й синтезу, метод порівняльного аналізу, узагальнення, статистичний, загальнонаукові, спеціальні методи наукового пізнання та інші методи дослідження.

Результати роботи. У статті охарактеризовано погляди науковців на сутність економічної категорії «державний борг». Проаналізовано періоди формування державного боргу України, динаміку дефіциту бюджету України за останні 10 років, державний та гарантований державою борг України з

2012 по 2019 рр. Зазначено негативні явища впливу державного боргу на економіку країни та прогнозні показники погашення державного боргу у 2020-2024 роках.

Галузь застосування результатів: Результати дослідження можуть бути використані в діяльності Міністерства фінансів України, Верховної Ради України, а також у закладах вищої освіти при викладанні економічних дисциплін.

Висновки. Державний бюджет України виконується шляхом збільшення обсягів його дефіциту та використання запозичень для його фінансування. Наслідком цього є збільшення державного прямого й гарантованого боргу, саме це спричинює посилення тиску на сферу державних фінансів, на розвиток нашої країни, що негативно впливає на темпи економічного зростання.

За роки незалежності, відбувалося коливання державного та гарантованого державою боргу, однак ніколи цей показник не досягав нульового значення. Основним завданням уряду є стабілізація економіки, а отже в середньостроковій перспективі йому потрібно вирішити питання щодо зменшення державного боргу, тому що він становить загрозу фінансово-економічній безпеці країни.

Ключові слова: державний борг, дефіцит бюджету, державні запозичення, економіка країни, боргове навантаження.

АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА УКРАИНЫ

Мальшко В. В.,
Евтушенко Н. Н.,
Городниченко Ю. В.

Предметом исследования является государственный долг.

Целью статьи является анализ состояния государственного долга Украины, его динамики и структуры.

Методы, использованные в процессе исследования: метод системно-структурного анализа и синтеза, метод сравнительного анализа, обобщение, статистический, общенаучные, специальные методы научного познания и другие методы исследования.

Результаты работы. В статье охарактеризованы взгляды ученых на сущность экономической категории «государственный долг». Проанализированы периоды формирования государственного долга Украины, динамика дефицита бюджета Украины за последние 10 лет, государственный и гарантированный государством долг Украины с 2012 по 2019 гг. Указаны негативные явления влияния государственного долга на экономику страны и прогнозные показатели погашения государственного долга в 2020-2024 годах.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в деятельности Министерства финансов Украины, Верховной Рады Украины, а также в учреждениях высшего образования при преподавании экономических дисциплин.

Выводы. Государственный бюджет Украины выполняется путем увеличения объемов его дефицита и использования заимствований для его финансирования. Следствием этого является увеличение государственного прямого и гарантированного долга, именно это вызывает усиление давления на сферу государственных финансов, на развитие нашей страны, что негативно влияет на темпы экономического роста.

За годы независимости, происходили колебания государственного и гарантированного государством долга, однако его показатель никогда не достигал нулевого значения.

Основной задачей правительства является стабилизация экономики, а значит в среднесрочной перспективе ему нужно решить вопрос относительно уменьшения государственного долга, потому что он представляет угрозу финансово-экономической безопасности страны.

Ключевые слова: государственный долг, дефицит бюджета, государственные заимствования, экономика страны, долговая нагрузка.

ANALYSIS OF PUBLIC DEBT OF UKRAINE

Malyshko Vitalina,
Evtushenko Natalia,
Horodnichenko Yuliia

Subject of research is public debt.

The purpose of this article is to analyze the status of public debt of Ukraine, its dynamics and structure.

Methods which were used in course of research: the method of systemic structural analysis and synthesis, method of comparative analysis, generalization, statistical, General, special methods of scientific knowledge and other research methods.

Study results. The article described the views of scientists on the essence of economic category «public debt». Analyzed the periods of the formation of government debt, the dynamics of the budget deficit of Ukraine over the past 10 years, public and publicly guaranteed debt of Ukraine from 2012 to 2019 Indicated the negative effects of the impact of public debt on the economy and forward-looking indicators of public debt in the years 2020-2024.

Application of results. The results of the study can be used in the activities of the Ministry of Finance of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, as well as in institutions of higher education in teaching economic disciplines.

Conclusions. *The state budget of Ukraine is performed by increasing the volume of its deficiency and the use of borrowing to Finance it. The result is an increase in government direct and guaranteed debt, and this is what causes the increased pressure on the public finances, on the development of our country, which negatively affects economic growth.*

During the years of independence, there were fluctuations in government and government-guaranteed debt, but never reached zero values.

The main objective of the government is to stabilize the economy, and hence in the medium term, he needs to resolve the question of reducing public debt because it poses a threat to financial and economic security of the country.

Keywords: *public debt, budget deficit, government borrowing, the economy, debt burden.*

JEL Classification: *H63, H68*

Постановка проблеми. Державний борг негативно впливає на темпи економічного зростання країни. На сьогодні на міжнародному рівні активно обговорюється питання модернізації боргової політики держави та вдосконалення управління державним боргом із урахуванням уроків світової фінансово-економічної кризи.

Високий рівень державного боргу вимагає від уряду включення запобіжних механізмів для стримування високих темпів інфляції, а в екстремальних випадках – застосування схем реструктуризації боргу. Тому розгляд даної теми є актуальним і потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх публікацій та невирішена частина проблеми. Дослідженням питань державного боргу України у своїх працях приділяли увагу такі українські вчені, як: В. Андрущенко, В. Базилевич, Т. Боголіб, С. Гальчинський, Ю. Городніченко, Н. Євтушенко, Л. Козарезенко, Г. Кучер, С. Лондар, І. Лютий, Ю. Макогон, В. Малишко, С. Мочерний, І. Чугунов та інші.

Серед зарубіжних вчених – Р. Барро, Дж. Бьюкенен, Р. Девіс, М. Карлберг, Дж. Кейнс, А. Лернер, Р. Масгрейв, Ф. Модільяні, Ш. Планкарт, Д. Рікардо, Ф. Фрідман та інші.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні, майже всі країни, мають борги перед кредиторами (зовнішніми чи внутрішніми). Важливим є куди і на що втираються запозичені кошти.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного Кодексу України «державний борг – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення» [1].

Таблиця 1. Погляди науковців на сутність економічної категорії «державний борг» [2]

Автор	Поняття
В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Л.О. Баластрик [3, С. 633]	нагромаджена урядом сума запозичень для фінансування дефіцитів державних бюджетів
З.І. Ватаманюк, С.М. Панчишин, С.К. Ревенчук та ін. [4, С. 383]	загальна сума випущених, але непогашених державних позик з нарахованими відсотками, які мають бути виплачені до певної дати за певний строк
Т.П. Вахненко [5, С. 16]	заборгованість держави в процесі формування і використання додаткових грошових ресурсів держави за рахунок тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб, іноземних держав
Н.І. Дубницька [6, С. 107]	сукупні зобов'язання центрального уряду, місцевих органів влади, державних підприємств та організацій
А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко [7, С. 52]	загальна сума заборгованості держави внаслідок непогашення позик та невиплати за ними процентів
Л.М. Капаєва, М.С. Лях [8, С. 128]	загальний розмір накопиченої заборгованості держави
Р. Макконелл, С. Брю [9, С. 457]	суспільний актив, що складається з фінансових активів усіх суб'єктів ринку
С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій [10, С. 61]	загальна сума заборгованості держави внутрішнім і зовнішнім кредиторам внаслідок непогашення боргових зобов'язань та невиплати за ними відсотків, а також сума накопичених за попередні роки дефіцитів державного бюджету
О.Р. Романенко [11, С. 243]	сума заборгованості за всіма борговими зобов'язаннями держави, відсотки за нею і невиконані фінансові зобов'язання держави перед суб'єктами економіки
Ю.М. Руденко [12, С. 168]	сума заборгованості з випущених і непогашених державних позик центрального чи місцевого уряду й автономних урядових установ
І.С. Мірошніченко [13, С. 107]	сума боргових зобов'язань держави перед іноземними кредиторами (державними та (чи) приватними), включаючи зобов'язання за державними гарантіями, з урахуванням відсотків за користування позичками, що підлягають сплаті у встановлені строки, згідно з принципами кредитування

Вчені-економісти по-різному дають визначення сутності поняття «державний борг» (табл. 1). Як зазначають у своєму дослідженні І. В. Бруслиновська та В. І. Матвійчук «перший період формування державного боргу припав на 1991-1994 роки. На внутрішньому ринку основним кредитором був Національний

банк України. Розрив виробничих зв'язків з країнами, що утворювали Радянський Союз, через вихід України з його складу, та введення власної грошової одиниці призвели до зростання обсягів державного боргу. Даний етап відзначився безсистемним характером зовнішніх запозичень.

У другому періоді (1995-1996 роки) вперше було прийнято рішення про випуск державних цінних паперів – облігацій внутрішньої державної позики. Це дозволило відмовитися від кредитів Національного банку, які фактично були прихованою емісією. Набуло розвитку фінансування дефіциту державного бюджету за рахунок казначейських векселів, що призвело до зростання рівня внутрішнього боргу.

Третій період (1997 рік – перша половина 1998 року) відзначився активним запозиченням на внутрішньому та зовнішньому ринках у зв'язку зі світовою фінансовою кризою, яка стала зовнішнім шоком для України. Лише протягом 1997 року було отримано 610 млн. дол. США на покриття дефіциту бюджету та реалізацію державних програм.

Четвертий період припадає на другу половину 1998 року – 2000 рік. Кінець 1998 року характеризувався загостренням кризових явищ вітчизняної економіки. У цей період вперше здійснено низку операцій із реструктуризації державної заборгованості, що дозволило уникнути дефолту.

П'ятий період (2001-2007 роки) відзначався виваженим підходом до формування державного боргу. Цей період характеризувався зменшенням співвідношення обсягів державного боргу та ВВП (14,8% у 2007 р. в порівнянні з 45,3% у 2001 р.) як за рахунок зростання економіки, так і ефективного підходу до проведення боргової політики.

Шостий період (2008-2009 роки) є періодом загострення світової фінансової кризи, падіння вітчизняної економіки, зростання дефіциту державного бюджету та погіршення боргової безпеки через стрімке нарощування державного боргу.

Сьомий період (2010 рік – теперішній час) характеризується посиленням боргового навантаження на економіку України, що обумовило зниження довгострокових та короткострокових кредитних рейтингів країни» [14, С. 194-195].

Дефіцит бюджету є причиною збільшення державного боргу в країні. З табл. 2 видно, що протягом 2010-2019 рр. найбільші показники дефіциту державного бюджету припадали на 2014, 2018 та 2019 роки, хоча у відсотковому значенні, порівнюючи з обсягом ВВП, варто сказати, що найбільші його показники були у 2010 та 2014 роках.

З кожним роком державний борг країни збільшується через те, що Україна не в змоззі погасити його, а кошти потрібні для вже існуючого боргу.

За період 2004-2009 рр. державний борг України збільшився в 3,35 раза. В 2008 р. державний борг збільшився порівняно з 2004 р. у 3,31, а в 2009 р. – у 5,07 раза. Обсяг внутрішнього державного й гарантованого державою боргу у гривні в 2009 р. порівняно з 2007 р. збільшився в 5,59, а в доларах – у 3,53 раза, а зовнішнього державного й гарантованого державою боргу у 3,03 та 1,91 раза відповідно. Суми цих боргів і далі зростали.

Таблиця 2. Динаміка дефіциту бюджету України

Показники	Розмір дефіциту державного бюджету України, щорічні дані									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Дефіцит (-) / профіцит (+) Державного бюджету України, млрд. грн.	-64,4	-23,6	-53,4	-64,7	-78,1	-45,2	-70,2	-47,9	-94,1	-99,4
у % до ВВП	6,0	1,8	3,7	4,2	4,9	2,3	2,9	1,6	2,7	2,5

* Винонано на 30.11.19. Дані Міністерства фінансів України.

Тенденція зростання державного й гарантованого державою боргу зберігалася і в 2010 та 2011 рр. Загальна сума заборгованості держави (як прямої, так і непрямої) протягом 2010 р. порівняно з попереднім роком значно збільшувалася.

Найстрімкішим зростання загальної суми державного й гарантованого державою боргу за останні роки було в період економічної кризи. Зокрема, в 2008 р. вона збільшилася в 2,13 раза, а в 2009 р. – у 1,67 раза порівняно з попередніми роками. В цілому її обсяги у 2009 р. порівняно з 2007 р. зросли в 3,58 раза. У 2010 і 2011 рр. загальна заборгованість держави й далі зростала. Станом на 31.05.2011 загальна сума державного й гарантованого державою боргу (порівняно з 2007 р.) збільшилася в 5,19 раза. Хоча темпи її зростання значно знизилися. В 2010 р. вона збільшилася (порівняно з попереднім роком) на 35,98%, в 2011 р. (станом на 31 травня) – на 6,54%, а в перерахунку на річну норму – на 15,36%.

Характерно, що в роки подолання економічної кризи вищими темпами зростав гарантований державою борг. У 2009 р. він збільшився порівняно з 2007 р. у 5,21, а державний – у 3,18 раза. Проте, за останні роки, зазначена тенденція змінилася на протилежну: швидше збільшувався державний борг (порівняно з гарантованим державою боргом).

Так, у 2010 р. державний борг збільшився на 42,5%, а гарантований – на 19,7%. У 2011 р. (станом на 31 травня) державний борг зріс на 6,62%, а гарантований державою – на 6,12%.

Істотно змінилася також політика внутрішнього й зовнішнього державного, а також гарантованого державою боргів. Зокрема, внутрішній державний борг у 2009 р. збільшився порівняно з 2007 р. в 5,11 раза.

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

В 2010 р. мало місце різке скорочення темпів його зростання – до 55,56|%, а в 2011 р. він збільшився порівняно з 2009 р. (станом на 31 травня) на 7,88|%. Натомість зовнішній державний борг зростає повільніше. У 2009 р. він збільшився порівняно з 2007 р. на 154,12|%, у 2010 р. – зріс порівняно з 2009 р. на 33,75|%, а за 2011 р. (до 31 травня) – на 5,76|%.

У період економічної кризи, внутрішній гарантований державою борг зростає досить високими темпами. В 2009 р. (порівняно з 2007 р.) відзначалося стрімке його зростання – більше ніж у 14 разів. Проте потім його обсяги скоротилися. Зокрема, в 2010 р. (порівняно з 2009 р.) відбулося його зменшення на 1,20|%, а за 2011 р. (до 31 травня) він знову знизився – на 1,66|%. Дещо іншою була динаміка показників зовнішнього гарантованого державою боргу. Зокрема, в 2009 р. (порівняно з 2007 р.) відзначалося істотне його збільшення – на 367,11|%. У 2010 р. він і далі зростає, але повільніше (проти 2009 р. він збільшився на 23,54|%). Зниження темпів приросту було характерним і для 2011 р.: станом на 31 травня його сума зросла на 7,25|%.

Зростання загальної суми внутрішнього державного й гарантованого державою боргу було поступальним. У 2009 р. вона збільшилася порівняно з 2007 р. на 204,22|%, а в 2010 р. (порівняно з 2009 р.) – на 47,95|%. У 2011 р. (станом на 31 травня) вона також зросла – на 7,03|%.

Більш помірними були показники динаміки зовнішнього державного й гарантованого державою боргу. В 2009 р. (порівняно з 2007 р.) він збільшився на 204,22|%, у 2010 р. (порівняно з 2009 р.) приріст становив 30,06|%, а в 2011 р. (на 31 травня) його сума зросла на 6,25|%.

Таким чином, загальна сума державного й гарантованого державою боргу в період життя заходів із обмеження негативного впливу економічної кризи значно зросла. При цьому протягом 2008-2009 рр. вона збільшилася майже в 3,6 рази. У 2009 і 2011 рр. зазначена заборгованість і далі зростала та станом на 31.05.2011 більш ніж у п'ять разів перевищувала показник 2007 р. Водночас, унаслідок проведення політики консолідації бюджету, темпи накопичення державного й гарантованого державою боргу впродовж 2010 р. знизилася. Зазначена тенденція збереглася й у 2011 р. [15, С. 52–55].

З 2012-2019 рр. прослідковується тенденція до збільшення державного боргу України (табл. 3), що, на нашу думку, це відбувалося з нестабільною економічною ситуацією в країні та внаслідок значних запозичень, які здійснювали боргове навантаження на бюджет.

Таблиця 3. Державний та гарантований державою борг України з 2012 по 2019 рр., (млн. грн.)

	загальний борг		зовнішній борг	внутрішній борг
на 31.12.2012	515 510,6	9.0%	308 999,8	206 510,7
на 31.12.2013	584 114,1	13.3%	300 025,4	284 088,7
на 31.12.2014	1 100 564,0	88.4%	611 697,1	488 866,9
на 31.12.2015	1 572 180,2	42.9%	1 042 719,6	529 460,6
на 31.12.2016	1 929 758,7	22.7%	1 240 028,7	689 730,0
на 31.12.2017	2 141 674,4	11.0%	1 374 995,5	766 678,9
на 31.12.2018	2 168 627,1	1.3%	1 397 217,8	771 409,3
на 31.10.2019	2 045 441,8	-5.7%	1 216 065,1	829 376,7

*Дані Міністерства фінансів України.

Порівнюючи державний борг України 2012 р. з 2018 р., можна побачити, що він виріс майже в 4 рази. Найбільше зростання відбулося у 2014 р. (в 2 рази), порівняно з 2013 р.

У період 2017-2018 рр. відбулося невелике зростання державного боргу, а вже станом на 31.10.2019 державний борг України зменшився і майже досягнув рівня 2016 р.

Накопичення державного боргу України розпочалося у 2008 році, що було спричинено світовою кризою та політичними подіями в 2014 році.

Аналізуючи таблицю 4, можна сказати, що, протягом 2019 року переважав зовнішній борг держави.

Таблиця 4. Державний та гарантований державою борг України в 2019 р. (млн. грн.)

	загальний борг	зовнішній борг	внутрішній борг
на 31.01.2019	2 171 916,8	1 397 067,4	774 849,5
на 28.02.2019	2 111 898,5	1 351 571,1	760 327,3
на 31.03.2019	2 146 643,8	1 372 157,7	774 486,1
на 30.04.2019	2 124 804,9	1 337 319,4	787 485,5
на 31.05.2019	2 106 493,2	1 308 921,5	797 571,8
на 30.06.2019	2 102 409,6	1 309 333,7	793 075,9
на 31.07.2019	2 066 922,5	1 246 005,3	820 917,2
на 31.08.2019	2 067 125,2	1 250 869,4	816 255,8
на 30.09.2019	1 997 752,1	1 159 842,8	837 909,3
на 31.10.2019	2 045 441,8	1 216 065,1	829 376,7
на 30.11.2019	1 990 775,8	1 165 251,0	825 524,8

*Дані Міністерства фінансів України.

З кожним місяцем він мав тенденцію коливань, в основному до зменшення, але, на відміну від нього, внутрішній борг зростає. Якщо розглянути динаміку зовнішнього боргу, то станом на 30.11.2019 р. в порівнянні з 31.01.2019 р. він зменшився на 16,6%, внутрішній борг – збільшився на 6,5%.

Згідно інформаційної довідки щодо державного та гарантованого державою боргу України: «станом на 30 листопада 2019 року державний та гарантований державою борг України становив 1 990,78 млрд. грн. або 82,83 млрд. дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 1 165,25 млрд. грн. (58,53% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 48,48 млрд. дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 825,52 млрд. грн. (41,47%) або 34,35 млрд. дол. США.

Державний борг України становив 1 750,36 млрд. грн. (87,92% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 72,82 млрд. дол. США. Державний зовнішній борг становив 936,13 млрд. грн. (47,02% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 38,95 млрд. дол. США. Державний внутрішній борг становив 814,24 млрд. грн. (40,9% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 33,88 млрд. дол. США.

Гарантований державою борг України становив 240,41 млрд. грн (12,08%) або 10,0 млрд. дол. США, в тому числі: гарантований державою зовнішній борг – 229,12 млрд. грн. (11,51%) або 9,53 млрд. дол. США; гарантований державою внутрішній борг – 11,29 млрд. грн. (0,57%) або 0,47 млрд. дол. США.

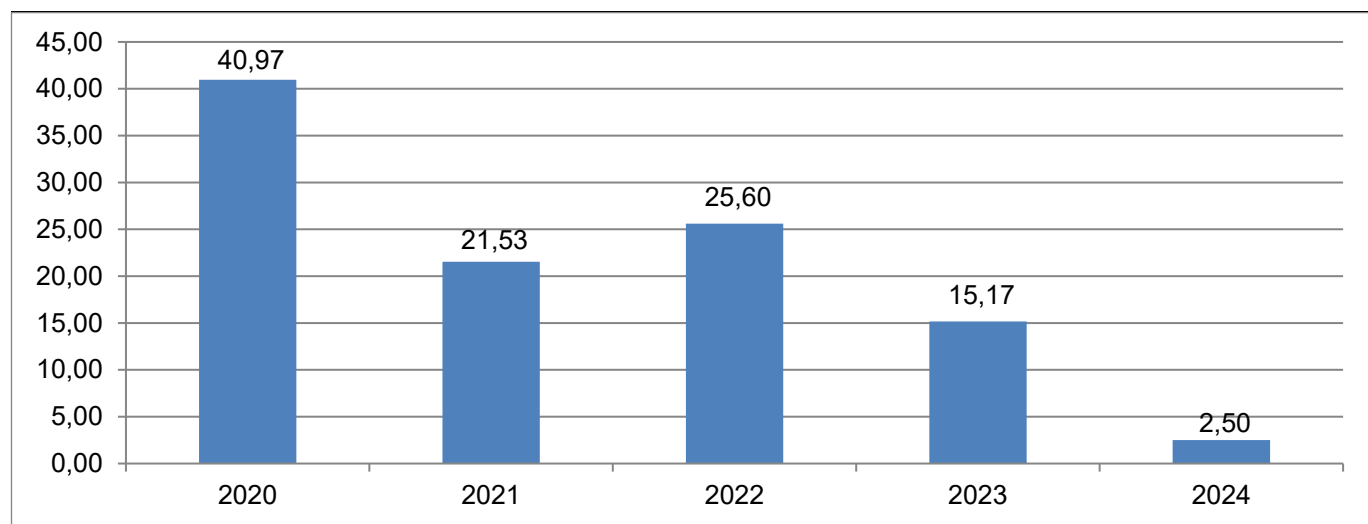
Протягом листопада 2019 року сума державного та гарантованого державою боргу України зменшилась у гривневому еквіваленті на 54,82 млрд. грн та у доларовому еквіваленті державний та гарантований державою борг збільшився на 0,99 млрд. дол. США» [16].

За твердженням Коляди Т.А. «найбільшою проблемою, що виникає під час управління державним боргом, є не загальна сума боргу, а витрати на його погашення й обслуговування. Саме тому одним із основних показників фінансової стабільності країни є платоспроможність – здатність Уряду в повному обсязі обслуговувати та своєчасно погашати державний борг, що дозволяє закріпити за державою імідж надійного позичальника й створює можливості для отримання нових позик на більш вигідних умовах» [17].

Як зазначає Присяжнюк О.О. «серед негативних явищ впливу державного боргу на економіку країни треба виділити такі:

- вразливість вітчизняної фінансової системи від кон'юнктури світової фінансової системи;
- нестабільність валютних курсів, яка може вплинути на можливості виконання зобов'язань у визначені строки;
- невідповідність валюти запозичень і валюти основної частини активів суб'єкта господарювання;
- розриви у строках між залученими коштами на зовнішніх ринках і строками надходжень коштів від реалізації інвестиційних проектів, кредитування банками суб'єктів господарювання;
- неможливість виконати зобов'язання при ускладненнях з доступом до джерел іноземної валюти;
- низька ліквідність світових фінансових ринків може знизити можливості щодо реструктуризації заборгованості» [18].

Прогнозні обсяги погашення державного боргу України можна побачити на рис. 1.

*Джерело: [19]

Рисунок 1. Прогнозні обсяги погашення державного боргу України 2020-2024 роках, млрд. грн.

Починаючи із 2020 р., сума погашення державного боргу України почне зменшуватися.

Як стверджує Доброскок С. С. «динаміка державного боргу та державних запозичень характеризує лише кількісну сторону проблеми, а для оцінки якісної складової боргової політики держави важливе значення має вивчення показників боргової безпеки, які характеризують рівень боргового навантаження на економіку країни. Незважаючи на те, що в цілому обсяги державного боргу України знаходяться на припустимому для економічної

безпеки рівні, сума державних боргових зобов'язань має істотну тенденцію до збільшення. Подальше зростання обсягу державних запозичень спричинить зниження рівня боргової безпеки держави, що, у свою чергу, може призвести до зростання відсоткових ставок на ринку державних запозичень, підвищення рівня оподаткування господарюючих суб'єктів, зменшення виробничого споживання внаслідок падіння інвестицій, відпливу з країни сукупних валютних резервів, зниження міжнародного престижу країни та рівня життя населення» [20].

Висновки. Аналізуючи державний борг України, можна дійти висновку, що управління державним і гарантованим державою боргом спрямоване було на подолання наслідків економічної кризи, але призвело до різкого зростання його обсягів та істотних змін у його структурі.

В період відновлення економічного зростання тенденція до накопичення як державного, так і гарантованого державою боргу зберігається, але її темпи є значно нижчими, що свідчить про позитивні напрямки розвитку нашої економіки.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України (редакція станом на 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Короленко С. М. Аналіз сутності та стану державного боргу. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2016. Вип. 14. С. 131–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaev_2016_14_20.
3. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка : підручник. Київ : Знання, 2007. 703 с.
4. Ватаманюк З. І., Панчишин С. М., Ревенчук С. К. та ін. Економічна теорія : макро- і мікроекономіка : навч. посіб. Київ : Альтернативи, 2005. 608 с.
5. Вахненко Т. П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи. Фінанси України. 2009. №6. С. 14–28.
6. Дубницька Н. І. Державний борг. Перехідні економічні системи. Львів, 2007. Вип. 6. С. 107–108.
7. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смоєженко Т. С. Фінансовий словник. Київ : Знання, 2002. 566 с.
8. Капаєва Л. М., Лях М. С. Фінансове право : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 248 с.
9. Макконелл Р., Брю С. Макроекономіка : пер з англ. Львів : Просвіта, 1997. 671 с.
10. Економічний енциклопедичний словник : У 2 т. Т.1. За ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. 616 с.
11. Романенко О. Р., Огородник С. Я., Зязюк М. С. та ін. Фінанси : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 387 с.
12. Руденко Ю. М. Вплив державного боргу на економічний розвиток України. Формування ринкової економіки. 2007. № 8. С. 162–171.
13. Мірошніченко І. С. Зовнішня заборгованість України як чинник впливу на економічну безпеку держави в умовах Глобалізації. Облік і фінанси. 2014. №3 (65). С. 102–109.
14. Бруслиновська І. В., Матвійчук В. І. Державний борг України : причини виникнення та шляхи його скорочення. Вісник МНУ. 2016. С. 192–197.
15. Державний бюджет і бюджетна стратегія 2012-2014 : стабілізація та сталий розвиток в умовах реформування економіки України : у 4 т. ДННУ «Акад. фін. управління»; за ред. Ф. О. Ярошенка. Київ, 2011. Т. 1 : Стабілізація державних фінансів у контексті стратегії реформ. 2011. 920 с. С. 52–55.
16. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державного боргу України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>.
17. Коляда Т. А. Управління державним боргом у контексті стабілізації державних фінансів України. Економічний часопис-XXI. 2015. №7-8(1). С. 82-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2015_7-8%281%29__21.
18. Присяжнюк О. О. Проблема вдосконалення управління державним боргом. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. 2012. Вип. 32(2). С. 136-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2012_32%282%29__31.
19. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. URL: <http://www.ibser.org.ua>.
20. Доброскок С. С. Удосконалення системи управління державним боргом і посилення стійкості державних фінансів. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2017. №2. С. 77-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2017_2_14.

References

1. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy (2020). [Budget code of Ukraine] (redaktsiia stanom na 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Korolenko, S. M. (2016). Analiz sutnosti ta stanu derzhavnoho borhu [Analysis of the nature and status of public debt]. Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti. Vyp. 14. S. 131–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaev_2016_14_20.
3. Bazylevych, V. D., Bazylevych K. S., Balastryk L. O. (2007). Makroekonomika [Macroeconomics] : pidruchnyk. Kyiv : Znannia. 703 s.
4. Vatanianuk, Z. I., Panchyshyn, S. M., Revenchuk, S. K. ta in. (2005). Ekonomichna teoriia [Economic theory]: makro- i mikroekonomika : navch. posib. Kyiv : Alternatyvy. 608 s.
5. Vakhnenko, T. P. (2009). Osoblyvosti formuvannia derzhavnoho borhu ta upravlinnia yoho skladovymy v period finansovoi kryzy [Features of formation of public debt and its components during the financial crisis]. Finansy Ukrainy. № 6. S. 14–28.

6. Dubnytska, N. I. (2007). *Derzhavnyi borh [Public debt]. Perekhidni ekonomichni systemy. Lviv. Vyp. 6. S. 107–108.*
7. Zahorodnii, A. H., Vozniuk, H. L., Smovzhenko, T. S. (2002). *Finansovyi slovnyk [Financial dictionary]. Kyiv : Znannia. 566 s.*
8. Kapaieva, L. M., Liakh, M. S. (2004). *Finansove pravo [Financial law] : navch. posib. Kyiv : Tsentri navchalnoi literatury. 248 s.*
9. Makkonell, R., Briu, S. (1997). *Makroekonomika [Macroeconomics]: per z anhl. Lviv : Prosvita. 671 s.*
10. *Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk (2005). [Economic encyclopedic dictionary] : U 2 t. T.1. Za red. S.V. Mochernoho. Lviv : Svit. 616 s.*
11. Romanenko, O. R., Ohorodnyk, S. Ya., Ziaziuk, M. S. ta in. (2003). *Finansy [Finance] : navch.-metod. posib. Kyiv : KNEU. 387 s.*
12. Rudenko, Yu. M. (2007). *Vplyv derzhavnogo borhu na ekonomichnyi rozvytok Ukrainy [Influence of public debt on the economic development of Ukraine]. Formuvannia rynkovoï ekonomiky. №8. S. 162–171.*
13. Miroshnychenko, I. S. (2014). *Zovnishnia zaborhovanist Ukrainy yak chynnyk vplyvu na ekonomichnu bezpeku derzhavy v umovakh hlobalizatsii [External debt of Ukraine as a factor of influence on economic security of the state in conditions of Globalization]. Oblik i finansy. №3 (65). S. 102–109.*
14. Bruslynovska, I. V., Matviichuk, V. I. (2016). *Derzhavnyi borh Ukrainy : prychny vynyknennia ta shliakhy yoho skorochennia [Public debt : the causes and ways of reducing it]. Visnyk MNU. S. 192–197.*
15. *Derzhavnyi biudzheth i biudzhethna stratehiia 2012-2014 (2011): stabilizatsiia ta stalyy rozvytok v umovakh reformuvannia ekonomiky Ukrainy [State budget and budget strategy 2012-2014 : stabilization and sustainable development in the conditions of reforming of economy of Ukraine] : u 4 t. DNNU «Akad. fin. upravlinnia»; za red. F.O. Yaroshenka. Kyiv, 2011. T. 1 : Stabilizatsiia derzhavnykh finansiv u konteksti stratehii reform (2011). [Stabilization of public finances in the context of the reform strategy]. 920 s. S. 52–55.*
16. *Informatsiina dovidka shchodo derzhavnogo ta harantovanogo derzhavnogo borhu Ukrainy (2020). [Information on state and guaranteed state debt of Ukraine]. URL: <https://mof.gov.ua/uk>.*
17. Koliada, T. A. (2015). *Upravlinnia derzhavnym borhom u konteksti stabilizatsii derzhavnykh finansiv Ukrainy [The Management of public debt in the context of stabilization of public finances of Ukraine]. Ekonomichnyi chasopys-XXI. №7-8(1). S. 82-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2015_7-8%281%29__21.*
18. Prysiashniuk, O. O. (2012). *Problema vdoskonalennia upravlinnia derzhavnym borhom [The problem of improving public debt management]. Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu. Vyp. 32(2). S. 136-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2012_32%282%29__31.*
19. *Ofitsiyni sait Instytutu biudzhetu ta sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen (2020). [The official website of the Institute for budgetary and socio-economic research]. URL: <http://www.ibser.org.ua>.*
20. Dobroskok, S. S. (2017). *Udoskonalennia systemy upravlinnia derzhavnym borhom i posylennia stiiokosti derzhavnykh finansiv [Improving the system of public debt management and strengthening the sustainability of public finances]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu. №2. S. 77-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2017_2_14.*

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Малишко Віталіна Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
e-mail: malyshkovitalina@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8906-9060
Researcher ID: Y-4360-2018

Євтушенко Наталія Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
e-mail: ilata82@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4752-6742

Городніченко Юлія Вадимівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
e-mail: yuliyagorodnichenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0473-8101
Researcher ID: AAG-6099-2019

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Мальшко Виталина Валериевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и налогообложения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
e-mail: malyshkovitalina@gmail.com

Евтушенко Наталья Николаевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и налогообложения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

e-mail: ilata82@ukr.net

Городниченко Юлія Вадимовна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансов, учета и налогообложения

ГБУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
ул. Сухомлинського 30, г. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна

e-mail: yuliyagorodnichenko@gmail.com

DATA ABOUT AUTHORS

Malyshko Vitalina, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance
Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

e-mail: malyshkovitalina@gmail.com

Yevtushenko Natalia, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance
Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

e-mail: ilata82@ukr.net

Horodnichenko Yuliia, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance
Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

e-mail: yuliyagorodnichenko@gmail.com

Подано до редакції 19.01.2020

Прийнято до друку 06.02.2020

УДК 334.012.6-022.51:658.152

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-44-195-202>

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

**Різник В. В.,
Калмиков О. В.**

Актуальність теми дослідження. Збільшення капіталу є одним з найважливіших викликів для забезпечення стійкості та можливостей для зростання малих підприємств як в Україні, так і за кордоном. Успішна діяльність малих підприємств потребує постійного забезпечення конкурентних переваг за рахунок реалізації інноваційних моделей розвитку. Інтеграція українських підприємств в світову економіку неможлива без здійснення інвестицій в їх інноваційний розвиток, спрямованих на подолання економічного відставання від розвинених країн, адже в епоху динамічних глобалізаційних змін конкурентоспроможність залежить передусім від здатності реалізовувати інноваційні проекти, для чого потрібні значні фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Залучення фінансових ресурсів під інноваційну діяльність малих підприємств є особливо проблемним. Головними причинами даної ситуації є високі відсоткові ставки в Україні, небажання банківського сектора кредитувати проекти з високою мірою невизначеності та слабкий розвиток нетрадиційних форм і методів залучення фінансування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційної діяльності малих підприємств та механізми її фінансового забезпечення досліджували: А. Бондаренко, Г. Возняк, О. Денисенко, В. Зянько, А. Кузнєцова, М. Мельник, В. Невмержицький, Ю. Нікітін, Дун Сіньїн, Н. Стасюк, А. Череп, С. Хвалінський та інші.

Постановка завдань, мети дослідження. Метою статті є визначення економічного змісту фінансового механізму і з'ясування джерел фінансування інноваційної діяльності малих підприємств та розробка напрямів підвищення ефективності фінансового механізму інноваційної діяльності малих підприємств в Україні.

Метод та методологія проведення дослідження. У статті використано сукупність методів наукового дослідження: системного підходу, структурування, аналізу та синтезу та ін.

Висновки відповідно до статті. У статті розкрито сутність фінансового механізму забезпечення та його специфіку для інноваційної діяльності малих підприємств. Обґрунтовано необхідність забезпечення конкурентних переваг малих підприємств за рахунок реалізації інноваційних моделей розвитку. Констатовано, що більшість українських підприємств нині відчуває дефіцит власних коштів, а залучення інвестицій є проблематичним. Проаналізовано основні причини утрудненого доступу малих підприємств до фінансових ресурсів. Запропоновано напрями підвищення ефективності фінансового механізму інноваційної діяльності малих підприємств.

Ключові слова: малі підприємства, фінансові ресурси, інвестиції, інновації, інноваційні моделі розвитку, фінансовий механізм, інноваційна діяльність, конкурентні переваги.

ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

**Резник В. В.,
Калмыков О. В.**

Актуальность темы исследования. Увеличение капитала является одним из важнейших вызовов для обеспечения устойчивости и возможностей для роста малых предприятий как в Украине, так и за